

ՊՐՈՖ. Պ. ՔԱԼԱՆՔԱՐՅԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ
ՊԱՐԱՐՏԱՑՈՒՄԸ

631.8
—
թ. 14

ԳՅՈՒՂԸՐՈՏ

1934

ՅԵՐԵՎԱՆ

29 AUG 2011

30 JUL 2010

631-8

F-124

My

ԲԱՄԲԱԿԵՆՈՒ ՊԱՐԱՐՏԱՑՈՒՄԸ

Մեր կուսակցության և կառավարության բարձրագույն որդանների վորոշմամբ այս տարի պլանով նախատեսվում է Սորհրդային Հայաստանում մշակել 18 հազար հեկտար բամբակ, այսինքն՝ 1933 թվի ցանածից 6500 հեկտարով պակաս: Բամբակի տարածության այս կրճատումը մեզ վրա պարտականություն է դնում ոգտագործել բոլոր հնարավոր միջոցները բամբակի բերքատվությունն այնքան ավելացնել, վոր վոչ միայն պլանով նախատեսված բերքը (6,7 ցենտներ հեկտարին) ապահովվի, այլ նաև գերակատարվի այդ, վորը հնարավոր է միայն և միայն աշխատանքի լավ կազմակերպման, բոլոր անհրաժեշտ ազրոտելանիկական ձեռնարկումների, առաջին հերթին պարարտացման ժամանակին և վորակով կատարելու միջոցով:

Թե վորքան մեծ նշանակություն ունի պարարտացումը բամբակի բերքատվության բարձրացման համար յերևում է մեր կուսակցության 17-րդ կոնֆերանսի վորոշումներից և ընկ. ընկ. Մոլոտովի ու Կուլբիշևի զեկուցման թեզերից, վորտեղ ասված է, վոր յերկրորդ հնգամյակում տեխնիկական կուլտուրաները, վորոնց թվում նաև բամբակը, պետք է լրիվ ապահովվեն արհեստական պարարտանյութերով: Յեվ այդ վորոշումների ու թեզերի կենսագործման համար այս տարվա պլաններով նախատեսվում է Ս. Հայաստանում պարարտացնել 5 հազար հեկտար բամբակ:

Բամբակի, ինչպես և այլ կուլտուրական բույսերի բերքի քանակը կախված է մի շարք պայմանների կիրառումից, ինչպես՝ ցանքսաշրջանառությունը, սերմերի վորակը, նրանց ա-

1006

2679

3610

ուղղական գրութիւնը, հողի ֆիզիկական և քիմիական գրութիւնը և սրանց նպատակահարմար փոփոխութիւնները՝ հողի մշակութիւնը, պարարտացումը և բույսերի խնամքը:

Հողի պարարտացումը և բամբակենու խնամքը, ինչպես նաև հողի նախապատրաստելը (վարը, փոցխելը, արաթը և այլն) սերտ կերպով կապված են միմյանց հետ և հողի լավ մշակութիւնն ու բույսերի խնամքն են, վոր հնարավոր են դարձնում պարարտանյութերի լրիվ ոգտագործումը բամբակենու կողմից: Միայն լավ նախապատրաստված և բույսերի զարգացման ընթացքում կանոնավոր մշակվող հողերում է, վոր բույսերը հնարավորութիւն են ստանում լիակատար ոգտագործել հողի միջի և սլարարտացման միջոցով հողը մտցվող աննդանյութերը: Հակառակ դեպքում վատ մըշակված հողերում բերքի քանակը վորոշում են վոչ թե անընդանյութերը, այլ հողի ֆիզիկական գրութիւնը:

Այսպես՝ վատ վարված և անխնամ, անվորակ մշակված հողերում պարարտանյութերը վոչ մինչմարելի ազդեցութիւն չեն անում բերքի քանակի և վորակի վրա և իզուր տեղը կորչում են: Յեւ յեթե այստեղ ավելացնենք, վոր հատկապես մեզ մոտ հողերը սաստիկ վարակված են մոլախոտերով, իսկ պարարտացման դեպքում մոլախոտերն ել ավելի յեն զարգանում և ճնշում բամբակին, ապա հասկանալի կլինի, վոր պարարտանյութերի լրիվ ոգտագործման համար անհրաժեշտ է հողի կանոնավոր մշակութիւն և ուժեղ պայքար մոլախոտերի և վնասատուների ու հիվանդութիւնների դեմ: Միմիայն այս պայմանների լրիվ իրագործման դեպքում բույսերը կարող են ուժեղ զարգանալ և նրանց արմատներն իլ քիչ ենեղբիա գործադրելով կտարածվեն հողի մեջ և այնտեղի անընդանյութերն ել լրիվ կերպով կոգտագործեն:

Իսկ սա տեղի յե ունենում գլխավորապես այն դեպ-

քում, յերբ հողը ժամանակին և կանոնավոր կերպով վարվում է, ցանքսի համար պատրաստվում է փոցխի և կուլտիվատորի ոգնութիւնը: Պարարտանյութերի ազդեցութիւն համար մեծ նշանակութիւն ունի նաև պարարտանյութերի կանոնավոր հողերը մտցնելը, այսինքն՝ պարարտացման ժամանակը, ձևը և պարարտանյութերի քանակն ու նրանց հողը մտցնելու խորութիւնը:

Լավ պարարտացման միջոցով հողերի բերքը, մանավանդ յերկար տարիներ անընդհատ մշակութիւն յենթարկվող հողերի բերքն ուժեղ կերպով բարձրանում է, ինչպես այդ ցոյց են տալիս բոլոր կուլտուրական գյուղատնտեսութիւնն ունեցող յերկրների թե փորձնական աշխատանքները և թե լայն գյուղատնտեսական պրակտիկան: Այդ փորձերից ամենացայտուն արդիւնքները տվել են Ռոզտմաստեղի հուշակավոր փորձնական կայանի հիսունից ավելի տարիներ տեղ փորձը, վորտեղ մի հողակտոր մշակվել է առանց վորեւ պարարտացման, իսկ մեկն ել ամեն տարի ստացել է լրիվ պարարտացում (ազոտ—N, ֆոսֆոր—P և կալիում—K): Այդ հողակտորները տվել են ցորենի հետեւյալ բերքը կիլոգրամներով հեկտարից.

ՏԱՐԻՆԵՐ	Լրիվ պարարտացում	Չպարարտացրած	ՏԱՐԻՆԵՐ	Լրիվ պարարտացում	Չպարարտացրած
1845—1848	1905	1320	1873—1876	2266	690
1849—1852	2040	1170	1877—1880	3109	655
1853—1856	2632	1031	1881—1884	2735	873
1857—1860	2630	1167	1885—1888	2576	831
1861—1864	3254	1100	1890	2353	820
1865—1868	2738	895	1898	1978	833
1869—1872	2535	875	1900	2673	889

Այս տախտակը պարզ կերպով ցոյց է տալիս, թե ինչպես լրիվ պարարտացման միջոցով ցորենի բերքը 55

տարվա ընթացքում 1905 կիրգրամից հասնում է 2673 և ավելի, մինչդեռ առանց պարարտացման մշակելու դեպքում հողի բերքը 1320 կիրգրամից իջնում է 889 և ել ավելի ցածր:

Բերքի նման բարձրացում մենք ունենք վոչ միայն հացահատիկների, այլ նաև բոլոր կուլտուրական բույսերի, հատկապես բամբակի մշակութային նկատմամբ:

Այսպես՝ հնագույն բամբակագործական յերկրում Յեգիպոսում, բամբակի պարարտացման փորձերը ցույց են տվել, վոր բամբակի բերքն այստեղ ևս պարարտացման միջոցով համարյա կրկնապատկվել է, ինչպես այդ յերևում է հետևյալ տախտակից.

Մաքրած բամբակ մեկ հեկտարից (կիրգրամ)

	Օ	NP	NPK
Առաջին սերիա 5 փորձի միջինը	215	248	274
Յերկրորդ > > >	391	346	457

Նման հետևանքներ են տվել նաև Ամերիկայում կատարված բազմաթիվ փորձերը, վորոնք ցույց են տալիս, վոր լրիվ պարարտացման դեպքում բամբակի բերքն ավելանում է 50—60 տոկոսով, ի հարկե, յեթե միաժամանակ հողերի մշակությունը կատարվում է կանոնավոր կերպով:

Պորիդային Հայաստանում Պարարտացման և Ագրո-հողագիտական Ինստիտուտի բազմաթիվ փորձերն ևս ցույց են տվել, վոր արհեստական պարարտանյութերի ազդեցութայն տակ բամբակի բերքն ավելանում է մինչև 50 տոկոսով, միջին հաշվով 35 տոկոսով, ինչպես այդ յերևում է հետևյալ տախտակից.

Բամբակի բերքի հավելումը՝ ազոտով և ֆոսֆորով պարարտացնելու հետևանքով

Շ Ր Ջ Ա Ն Ն Ե Ր	N	P	NP
Համարուի չըջան	3 0/0	4 0/0	18 0/0
Հուրդուրու >	24 >	15 >	38 >
Ջանդիբասարի >	32 >	13 >	32 >
Հրադանի >	30 >	16 >	37 >
Եջմիածնի >	4 >	15 >	31 >

Այս տախտակի թվերը միաժամանակ ցույց են տալիս, վոր մեր բամբակացան շրջաններում առաջին հերթին եֆֆեկտ տալիս են ազոտային պարարտանյութերը և յերկրորդ հերթին՝ ֆոսֆորայինները: Թեև մեր հողերում ֆոսֆոր շատ կա, սակայն նա մեծ մասամբ մեր կուլտուրական բույսերի կողմից այնքան էլ չի ոգտագործվում, ուստի մեր բամբակագործական շրջանների հողերը ֆոսֆորային պարարտացում ստանալով, բերքն ավելացնում են, թեև ազոտի հետ համեմատած շատ փոքր չափերով: Բացի այդ՝ միմիայն ազոտային պարարտանյութերի ոգտագործման դեպքում բամբակի վեգետացիան կարող է յերկարել և նրա հասունանալն ուշանալ, ուստի այս տեսակետից ևս անհրաժեշտ է վորոշ քանակությամբ ֆոսֆորաթթվային պարարտանյութեր մտցնել մեր հողերը, սակայն այս դեպքում ֆոսֆորի զոդան պետք է ավելի փոքր ընդունել, այն է՝ յեթե մենք մեկ հեկտարին տալիս ենք 60 կիրգրամ ազոտ (վորը հավասար է 300 կիրգրամ կիրազոտի [կալցիում ցիանամիդ] կամ ամոնիում սուլֆատ), այդ դեպքում ֆոսֆոր պետք է տալ վոչ ավելի, քան 45 կիրգրամ (վորը հավասար է 375 կիրգրամ 12 տոկոսանոց սուպերֆոսֆատի): Ինչպե՛ր մեր փորձերը ցույց են տվել՝ ա-

զոտի և ֆոսֆորի այդ հարաբերությունը $N:P_2O_5=6:4,5$ մեզ մոտ կարող ենք առ այժմ ընդունել վորպես հիմնական հարաբերություն մինչև այդ հարցերի ավելի մանրամասն ուսումնասիրության ավարտելը:

Այս հարաբերությունը խախտելու դեպքում, յեթե ազոտն ավելի շատ տանք, կամ բամբակի հասունանալը կուշանա և բամբակը պակաս բերք կտա, կամ յեթե ֆոսֆորն ավելի շատ տանք՝ նա հողում կմնա առանց ոգտազործվելու և ավելորդ ծախք կլինի:

ՊԱՐԱՐՏԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Բամբակի պարարտացումը պետք է այնպես կատարել, վոր բամբակենին սննդանյութերի ամենամեծ կարիքի ժամանակ, այն է մինչև ծաղկելը, դրանցով ապոհովված լինի: Բամբակենու զարգացման ընթացքում սննդանյութերի կարիքը վորոշված է մի շարք անգամներ, դրանցից բերենք յերկուսը:

Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում իր կատարած ուսումնասիրության ժամանակ Ֆեսկան ըստացել է հետևյալ տվյալները.

Բամբակենին պարունակում է չոր նյութեր տոկոսներով

Բամբակենու զարգացման օրջանը	Ազոտ	Մոլիբդ	Ֆոսֆոր	Կալի	Կիր	Մագնեզի
Մատղաշ բույս 2 տերևով 3. VI	3.82	17.36	3.55	2.69	5.34	1.28
Մատղաշ բույս 23. VI	3.93	16.21	2.10	1.96	4.70	1.15
Հասած բույս	1.46	5.81	0.44	1.32	1.42	0.25

Այս թվերը ցույց են տալիս, վոր բամբակենին սննդանյութերի մեծ կարիք է զգում հատկապես յուր զարգացման սկզբնական շրջանում մինչև ծաղկելը, իսկ դրանից հետո նրա պահանջն արդեն պակասում է:

Միջին Ասիայում Բլազովեշենսկու կատարած փորձերը տալիս են նման հետևանքներ, ինչպես այդ յերևում է հետևյալ թվերից.

«Նավրոցկիյ» տեսակի մի բույս պարունակում է ազոտ զրամներով՝

16/VI	8/VII	8/VIII	30/VIII	30/IX
0,004	0,044	0,019	—	0,018

Ուրեմն բամբակի պարարտացումը պետք է այն հաշվով կատարել, վոր բույսերն իրենց զարգացման սկզբնական շրջանում հողի մեջ մեծ քանակությամբ սննդանյութեր ունենան իրենց տրամադրության տակ:

Ազրոնումիական տրադիցիան պահանջում է, վոր դարնանացաններին հատկացրած հողերը պարարտացվեն ցանքսից մի բանի որ առաջ կամ նույնիսկ ցանքսի հետ միաժամանակ, պատճառաբանելով, վոր պարարտանյութերն աշնանը և գարնանը ջրի շատության դեպքում կարող են հողից լվացվել և այդպիսով կարող է սննդանյութերի կորուստ առաջանալ: Սակայն վերջին ժամանակներում թե արտասահմանում և թե մեր Միության մեջ կատարած փորձերը ցույց են տալիս, վոր սննդանյութերի, մանավանդ ֆոսֆորի և կալիումի կորստի յերկյուղ բոլորովին չկա: Իսկ չոր կլիմայական պայմաններում, ինչպես մեր յերկիրն է, առհասարակ վոչ միայն սննդանյութերը և լուծվող աղերը հողից չեն լվացվում, այլ նույնիսկ տեղի յե ունենում հակառակ յերևույթ, այսինքն՝ հողի վերին շերտերը հարստանում են լուծվող աղերով ի հաշիվ նրաներքին շերտերի, վորովհետև հողից գոլորշիացող ջուրն իրեն հետ նրա ներքևի շերտերից բերում է լուծված աղեր, ինքը գոլորշիանում է, իսկ աղերը մնում են հողի վերին շերտերում: Այդ պատճառով էլ այն յերկյուղը, թե պարարտա-

Կ Ո Ն Տ Ր Ո Ղ	Պարարտանյութերը մտցրած աշնանը	Պարարտանյութերը մտցրած գարնանը
14	23	17,9

Փոսֆորային և ազոտային պարարտանյութերն աշնանից հողը մտցնելով ավելի մեծ եֆֆեկտ են տալիս, քան թե գարնանից, վորը ցույց է տալիս, վոր հողից վոչ մի լվացում տեղի չի ունենում: Նույն արդյունքն են ստացել նաև Միջին Ասիայի փորձնական կայանները շրելու նկատմամբ: Այսինքն՝ շրելուց առաջ պարարտացրած դաշտերի բերքն ավելի մեծ է, քան շրելուց հետո պարարտացրածներինը: Այս և մի շարք այլ տվյալներ ցույց են տալիս, վոր աշնան պարարտացումը վոչ միայն հետ չի մնում գարնան պարարտացումից, այլ շատ դեպքերում նույնիսկ գերազանցում են: Ուրեմն՝ պարարտանյութերը պետք է հողը մտցնել աշնանը բամբակի հողերը վարելու ժամանակ:

ՊԱՐԱՐՏԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ

Բամբակի պարարտացումը կարելի չէ կատարել թե՛ ձեռքով և թե՛ մեքենաներով: Վերջերս Ամերիկայում կատարած փորձերը ցույց են տվել, վոր մեքենայով կատարած պարարտացումն ավելի մեծ եֆֆեկտ է տալիս, քան ձեռքով կատարածը: Մեքենայով պարարտացնելու ժամանակ ել, ինչպես ցույց են տվել մինչև այժմ կատարած փորձերը, ճամնալավ արդյունք այն ժամանակ է մտացվում, յերբ պարարտանյութերը մտցվում են շարքերի մեջ շարքից 6—7 սանտիմետր հեռավորության վրա և 5—7 սանտիմետր ավելի խոր, քան թե սերմերն են մտցվում: Շարքերի մեջ մտցնելու դեպքում յեթե պարարտանյութերն անմիջապես շփվում են սերմերի հետ՝ հաճախ բերքի խիստ

նյութերն աշնանը հողը մտցնելու հետևանքով կարող է աննդանյութերի լվացում տեղի ունենալ, բոլորովին անհիմն է: Փոսֆորային և կալիումի պարարտանյութերի մասին նույնիսկ կարելի չէ ասել, վոր լավ կլինեն, յեթե նրանք հողի մեջ ծծվող ջրի հետ գնային ավելի խոր շերտերը, սակայն դժբախտաբար այդ տեղի չի ունենում, վորովհետև նրանք հողի վերին շերտերում կլանվում և ֆիկսվում են: Այդ տեսակետից ազոտային պարարտանյութերը վորոշ չափով տարբերվում են իրենց շարժունությամբ, սակայն սրբանք ևս միայն այն դեպքում են հողից լվացվում, յերբ նրանք ազոտական թթվի աղերի յեն վեր ածվում և այն էլ յեթե ստորերկրյա ջրերը միացած են հողի վերին շերտերից ծծվող վերերկրյա ջրերի հետ: Յեվ վորովհետև այդ յերևույթը մեզ մոտ տեղի չունի, ուստի վոչ մի հիմք չկա պնդելու, թե յեթե պարարտանյութերն աշնանը հողը մտցնենք, կարող ենք կորուստներ ունենալ:

Մինչդեռ գարնանը մեր տրամադրություն տակ յեղած ժամանակը շատ քիչ է, համեմատաբար կարճ ժամանակում մենք պետք է ցանքսը վերջացնենք, ուստի աշնանից պարարտացները ժամանակի մեծ խնայողություն է տալիս և աշխատանքի կազմակերպության տեսակետից շատ կարևոր հանգամանք է: Այստեղ պետք է ավելացնել, վոր Միջին Ասիայի փորձնական կայանների դրած փորձերն էլ ցույց են տալիս, վոր աշնանից պարարտացրած հողերում վոչ միայն աննդանյութերի կորուստ տեղի չի ունենում և պարարտանյութերի եֆֆեկտը պակասում, այլ ընդհակառակը՝ աշնան պարարտացումն ավելի մեծ եֆֆեկտ է տալիս, քան գարնան պարարտացրածը: Այսպես՝ Բամբակաբուծական Ինստիտուտի փորձերը տվել են հետևյալ արդյունքները.

անկում ե նկատվում (մինչև 40%), իսկ յեթե մտցվում են սերմերից խոր կամ յերես, այդ դեպքում չնայած բերքի հավելում նկատվում ե, սակայն շատ փոքր չափով պարարտանյութերը շարքերի մեջ մտցնելու համեմատությամբ:

Ինչ վերաբերում ե ձեռքով պարարտացնելուն, պետք ե ասել, վոր ավելի լավ ե պարարտանյութերը հողի մեջ հավասարապես տարածելու համար նրանց խառնել խոնավ հողի հետ (նայած պարարտանյութերի քանակին նրա կըշռի 1-ից 2-ի չափով) և ապա հավասարապես շաղ տալ հողի յերեսին: Հավասարապես շաղ տալը շատ մեծ նշանակություն ունի, վորովհետև անհավասար ցրելու դեպքում, մանավանդ կույտերով պարարտացնելու դեպքում, ստացվում ե հողի խայտաբղետություն և շատ անգամ նույնիսկ բերքի անկում: Այս դեպքում բույսերի մի մասը բոլորովին պարարտանյութ չի ստանում, մի մասն ել այնքան շատ ե ստանում, վոր փնասվում ե: Այսպես ուրեմն՝ ձեռքով պարարտացնելու դեպքում աննդանյութերը պետք ե հնարավորին չափ հավասարապես տարածել հողի յերեսին և ապա մտցնել հողի մեջ տարբեր գործիքներով, նայած պարարտացման ժամանակին:

ՊԱՐԱՐՏԱՆՅՈՒԹԵՐԸ ՀՈՂԸ ՄՏՑՆԵԼՈՒ ԽՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պարարտանյութերը ցրելուց հետո նրանց պետք ե մտցնել հողի մեջ տարածելով հավասարապես վարելաչերտի մեջ: Սակայն այս աշխատանքը պետք ե այնպես կատարել, վոր պարարտանյութերը շատ խոր չընկնեն, վորովհետև, ինչպես դիտենք, բամբակենու սնող արմատները տարածվում են հողի վերին վարելաչերտում 15—20 սանտիմետր խորությամբ: Պարարտանյութերն ել պետք ե մտցնել հենց այս խորությամբ: ավելի խոր մտցնելու դեպքում նրանք անմատչելի յեն դառնում բամբակենու սնող արմատների համար և բերքը չեն ավելացնում: Ավելի յերես ևս չի կարելի մտցնել, վորովհետև այս դեպքում ևս պարարտանյութերը բույսերի համար մատչելի չեն լինում: Պետք ե այս-

տեղ շեշտել, վոր պարարտանյութերը, ազոտայինների բացառությամբ, հողի մեջ շատ դանդաղ են շարժվում վերից վար և վարից վեր, մանավանդ ֆոսֆորաթթվային պարարտանյութերը, վորոնք հենց վորտեղ ընկնում են, այնտեղ ել կլանվում են հողի կողմից, և յեթե նրանք կլանվում են բույսերի արմատներից հեռու, ուստի բույսերն այդ սընունդը ոգտագործել չեն կարող: Այդ պատճառով ել պարարտացնելիս պետք ե պարարտանյութերն այնպիսի խորությամբ մտցնել հողը, վորպեսզի բույսերի արմատների տարածման շրջանից դուրս չմնան:

Պարարտանյութերը հողի մեջ մցոնելու աշխատանքը պետք ե կատարել հետևյալ ձևով: Յեթե պարարտացնում ենք աշնան վարած հողերը գարնանը, պետք ե պարարտանյութերը ցրել կըկնավարից առաջ և կըկնավարը կատարել ու հողը լավ փոցխել: Իսկ յեթե կըկնավար չենք անում՝ այդ դեպքում պարարտանյութերը ցրելուց հետո հողը պետք ե մշակել կուլտիվատորով և ապա փոցխել, կամ փոցխել յերկու անգամ:

Իսկ յեթե պետք ե պարարտացնել աշնանից չվարված հողը՝ այդ դեպքում պարարտանյութերը ցրել վարից առաջ և ապա վարել: Թեև այստեղ պետք ե ասել, վոր ինչպես վերը տեսանք, ավելի լավ ե պարարտանյութերը հողը մտցնել աշնանը վարելուց առաջ, այս դեպքում թե բերքըն ե ավելանում և թե գարնան աշխատանքներն են հեշտանում:

Պարարտանյութերը բացի բերքի քանակն ավելացնելուց ազդում են նաև նրա վորակի վրա և այն ել տարբեր պարարտանյութեր տարբեր ձևով: Այսպես՝ միակողմանի ազոտային պարարտանյութերը վատացնում են բամբակի թելի վորակը, նույնն ե անում նաև մեծ քանակությամբ գործածվող գոմաղբը: Ազոտի այդ վատ հատկությունը սակայն չեզոքանում ե ֆոսֆորաթթի և կալիումի ոգնությունով: մեզ մոտ բավական ե միայն ազոտին ավելացնել

Ֆոսֆորաթթու, վորպեսզի բերքի վորակն ևս բարձրանա: Իսկ կալիումի կարիքը մեզ մոտ դեռևս չի հայտնաբերված, վորովհետև մեր հողերը կալիումով շատ հարուստ հողեր են: (Այս առթիվ պետք է ասել, վոր թեև այդ ճիշտ է, սակայն մեզ անհրաժեշտ է կալիումի ուսումնասիրությունն ավելի մանրամասնորեն կատարել, վորովհետև, չնայած ընդհանուր առմամբ մեր բոլոր հողերն էլ կալիումով շատ հարուստ են, սակայն կարող են այնպիսի հողեր էլ գտնվել, վորնոք կալիումի կարիք ունենան):

Թե ինչպես են ազդում տարբեր պարարտանյութերը բերքի վորակի վրա՝ յերևում է թելիկների դիմացկունությունը վորոշելու ավյալներից: Ըստ այդ ավյալների բամբակի թելիկների դիմացկունությունը հավասար է՝

- Չպարարտացրած 6,92 դրամի
- Գոմաղբով պարարտացրած . . . 5,75 »
- Արհեստական պարարտանյութերով պարարտացրած 9,57 »

Այսպես ուրեմն մենք տեսնում ենք, վոր կանոնավոր պարարտացման դեպքում ավելանում է վոչ միայն բերքի քանակը, այլ նաև նրա վորակը, հետևապես մեր բամբակացան շրջանների կոլեկտիվ տնտեսությունները պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնեն պարարտացման գործի վրա, հրանհանգելով պարատացնող բրիգադներին այդ աշխատանքն առանձին հոգատարություններով կատարելու համար:

Ինչ վերաբերում է յուրաքանչյուր հեկտար հողին տրվելիք պարարտանյութերի քանակին, պետք է ասել, վոր մենք դեռևս բոլոր շրջանների համար ուղիմալ դոզաներ չենք վորոշել, սակայն նախնական ավյալները ցույց են տալիս, վոր 10. Հայաստանի բամբակացան շրջաններում պետք է յուրաքանչյուր հեկտարին տալ 60 կիլոգրամ ազոտ և 45 կիլոգրամ ֆոսֆոր և այդ նորմաներն էլ ընդունված են ՄՏ կայանների կողմից:

Պարարտացման ճիշտ դոզաները վորոշելը յերկար ժամանակ պահանջող աշխատանք է և Հայաստանի Պարարտացման և Ագրո-հողագիտական Ինստիտուտը մենակ կատարել չի կարող: Այտեղ պետք է ոգնության գան իրենք՝ կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսությունները, վործեր դնելով իրենց տնտեսություններում: Առհասարակ պետք է ասել, վոր այսուհետև վորձնական գործն ևս պետք է դառնա սոցիալիստական սեկտորի հիմնական աշխատանքներից մեկը: Վորովհետև այդ տնտեսություններն այն ժամանակ կարող են հաջողությամբ տանել իրենց աշխատանքները, յերբ նրանք իրենց հողերը շատ լավ կճանաչեն, յերբ նրանք կպարզեն, թե նրանց վոր հողակտորն ինչպիսի հատկություններ ունի և ինչ պարարտանյութերի կարիք ունի ու ինչ չափով: Արդեն ժամանակն է այդ աշխատանքներն սկսել և դա պետք է կատարվի ՄՏ կայանների քիմիկատորների և Պարարտացման Ինստիտուտի հրահանգիչների ղեկավարությամբ:

Հայտնի յե, վոր այժմ բամբակի և առհասարակ բոլոր կուլտուրաների նկատմամբ մենք արդեն անցել ենք սերմնափոխական ցանքասաշրջանություն կիրառման և բամբակի համար մեր Հողօդկուտափ կողմից ընդունված ու Միութենական Հողօդկուտափ կողմից հաստատված է հետևյալ ութգաշտյան ցանքասաշրջանությունը.

1. Բամբակ, 2. բամբակ, 3. բամբակ, 4. բամբակ, 5. գարնանացան, 6. աշնան ցորեն + առվույտ, 7. առվույտ և 8. առվույտ:

Արդ, այս ցանքասաշրջանություն մեջ գտնվող բոլոր բույսերն և բոլոր դաշտերը միատեսակ պարարտացնել չի կարելի, այլ այդ աշխատանքը պետք է դասավորել ըստ բույսերի և ըստ մի դաշտից մյուսն անցնելու ժամանակի հողի դրություն: Այժմ տեսնենք, թե մեր ընդունված և կիրառվող ցանքասաշրջանություն մեջ բամբակի վոր դաշտերը և ինչպես պետք է պարարտացնել:

Առվույտից հետո յեկող առաջին և յերկրորդ բամբակները

չպետք է պարարտացնել, վորովհետև առվույտի հավաքած ազոտը միանգամայն բավական է այդ բամբակների համար, իսկ ինչ վերաբերում է ֆոսֆատին սա ևս կբավարարի, շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր նախ՝ առվույտը պետք է պարարտացվի ֆոսֆատով և յերկրորդ՝ առվույտի արմատներն այնքան շատ ֆոսֆոր են լուծում և իրենց մեջ կուտակում, վոր նրանց քայքայման հետևանքով ազատվող ֆոսֆորը միանգամայն բավական է այդ յերկու տարվա բամբակի համար:

Հետևյալ յերկու տարվա բամբակն անպայման պետք է պարարտացնել: Յերրորդ տարվա բամբակը պետք է պարարտացնել այնպիսի քանակի պարարտանյութերով, վոր այդ բավարարի նաև չորրորդ բամբակին:

Յեթե յերրորդ բամբակը պարարտացնենք 90 կիլոգրամ ազոտով և 60 կիլոգրամ ֆոսֆորով, այդ դեպքում միանգամայն ապահովված կլինի նաև չորրորդ տարվա բամբակը, հատկապես այն դեպքում, յերբ վորպես ազոտային պարարտանյութ գործադրենք կիրազոտը (կալցիում ցիանամիդ), վորը հետագայում լինելու յե մեր բամբակացան շրջանների հիմնական ազոտային պարարտանյութը:

Ցանքսաշրջանառութեան մեջ մտնող մյուս բույսերն անհրաժեշտ է պարարտացնել հետևյալ հաշորդականութեամբ: Բամբակից հետո յեկող զարնանացանը նույնպես ապահոված կլինենք սննդանյութերով, վորովհետև նախորդ տարիների բամբակն արդեն լրիվ պարարտանյութ է ստացել, նրա չոգտագործած մասը բավական է նաև զարնանացանի համար:

Ինչ վերաբերում է հետևյալ բույսին՝ աշնան ցորենին, ապա նրա պարարտացումը կախված է զարնանացան բույսից: Յեթե զարնանացանը թիթեռնածաղիկ բույս է յեղել, ապա աշնան ցորենն ազոտով ապահոված կլինենք և անհրաժեշտ կլինի ցորենը պարարտացնել միայն ֆոսֆորաթթվով և այն ել այն հաշվով, վոր այդ ֆոսֆո-

րաթթուն բավարարի նաև զարնանը ցորենի մեջ ցանվելիք առվույտին: Իսկ յեթե զարնանացանը վոչ թիթեռնածաղիկ բույս է, այդ դեպքում անհրաժեշտ կլինի աշնան ցորենը պարարտացնել ազոտով և ֆոսֆորով, ըստ վորում ազոտ պիտի տալ 90 կիլոգրամ և ֆոսֆոր՝ 60 կիլոգրամից վոչ պակաս: Ազոտ պետք է տալ 90 կիլոգրամ այն պատճառով, վոր Պարարտացման Ինստիտուտի վորձերը ցույց են տվել, վոր այդ քանակը հանդիսանում է մեր գաշտավայրում աշնան ցորենի ոպտիմալ դոզան: Բացի այդ՝ ազոտի մի մասն ել կոգտագործի առվույտն իր զարգացման սկզբնական շրջանում, մինչև նրա վրա պալարներ առաջանալը, վորոնք այնուհետև կապահովեն առվույտն ազոտով:

Առվույտի համար անհրաժեշտ ֆոսֆորաթթուն պետք է տալ աշնան ցորենին, վորովհետև ինչպես վերն ասացինք, ֆոսֆորը հողի մեջ շատ դանդաղ է շարժվում, ուստի յեթե ֆոսֆորը հողը մտցնելու լինենք, ցորենը հնձելուց հետո նա կմնա հողի վերին շերտում և առվույտն այդ ոգտագործել չի կարող: Միայն վերջին տարվա առվույտին պետք է տալ 45-60 կիլոգրամ ֆոսֆորաթթու և փոցխով մտցնել հողի մեջ, վորպեսզի դրա մի մասը ոգտագործի առվույտը, մի մասն ել մնա բամբակին, հակառակ դեպքում առվույտի հավաքած մեծաքանակ ազոտը կարող է ազոտի և ֆոսֆորի հավասարակշռութունը խախտել և բամբակի վեգետացիան յերկարացնել:

Այսպես ուրեմն, ցանքսաշրջանառութեան մեջ մշակվող բամբակը պետք է պարարտացնել հետևյալ ձևով. առաջին յերկու բամբակը չեն պարարտացվում, յերրորդ բամբակը պարարտացվում է 90 կիլոգրամ ազոտով և 60

կիւղղրամ ֆոսֆորաթթւով: Գարնանացանը չի պարար-
տացւում: Աշնան ցորենը պարարտացւում է այն հաշ-
վով, իր սննդանյութերով ապահովվի նաև ցորենի մեջ
ցանվող առվույտը և վերջապես վերջին առվույտն ըս-
տանում է 40—60 կիւղղրամ ֆոսֆորաթթու, այն հաշ-
վով, իր առաջին բամբակն ապահովվի այդ սննդանյութով:

Տեխ. խմբագիր՝ Գ. Սարգսն
Մշակուցի Սոս Լախարյան
Հանձնվել է արտատրության 1934 թ. փետրվ. 5-ին.
Ստորագրվել է ապագրելու 1934 թ. փետրվ. 11-ին.
Գլավիտ № 57 Տիրաժ 2000 Գառվեր № 83
Մեկ ապագր. թերթում 61.440 ապ. նշ.

ՅԵՐԵՎԱՆ, ԳՅՈՒՂՆԻՐԱՅԻ ՑՊԱՐԱՆ, ԵԱԼԲԱՆԳՅԱՆ ԾՈ

17.456

ԳԻՆԸ 25 Կ.

Проф. П. КАЛАНТАРЯН

Удобрение хлопчатника

Сельхозгиз 1934 Эривань